

nieuwsbrief nr. 20

november 2001

monumentenzorg en archeologie

handel en hygiëne, waterbouwkundige werken in de goudse binnenstad

In de Goudse binnenstad zijn vele monumenten te bewonderen. Sommige monumenten springen niet direct in het oog, maar tussen de Veerstal en het Bolwerk is langs de Haven een aantal interessante ontdekkingen te doen. Deze verborgen parels van de binnenstad zijn voor Gouda eeuwenlang belangrijk geweest voor handel en hygiëne.

bruggen

Het gedeelte van de Gouwerivier dat door de stad loopt is bekend onder de namen (Binnen) Gouwe en Haven. Het water loopt vanaf de Westhaven via de Wijdstraat tot aan het Bolwerk en het Regentesseplantsoen, met aan weerszijden de Oost- en Westhaven en de Hoge en Lage Gouwe. Het water is al vanaf de oorsprong van de stad aanwezig en heeft de stad van oudsher in tweeën gedeeld. Om verbinding te maken tussen het oostelijke en het westelijke deel van de stad zijn al snel bruggen

aangelegd over de Gouwe. Deze bruggen hebben grote invloed gehad op de huidige stedelijke structuur. De bruggen zijn voortdurend onderhevig geweest aan veranderingen en wijzigingen. Zo zijn ze van plaats, verschijningsvorm of type bewegingswerk veranderd. Het water is steeds meer 'verstedelijkt' doordat er walmuren zijn aangelegd en de grachten zijn uitgediept.

Mede door de aanwezigheid van de Gouwe komen in Gouda alle typen van bewegingswerken van bruggen voor.

**gemeente
gouda**

In het centrum zijn de volgende brugtypen te zien:

- hefbrug (Kleiweg- en Remeijnsbrug)
- draaibrug (Crabethbrug)
- basculebrug (Uiterste brug)
- ophaalbrug (brug over de Turfsingel)

Over de Binnen-Gouwe zijn twee belangrijke bruggen te vinden, die beide Rijksmonument zijn: de Uiterste brug en de Dirk Crabethbrug.

uiterste brug

Een bijzondere brug is de Uiterste brug, die aan het einde van de Haven tegenover de Minderbroederssteeg ligt. De brug verbindt de Oosthaven met de Westhaven en de naam houdt verband met de ligging. Oorspronkelijk lag op deze plaats waarschijnlijk een hoge toogbrug; deze werd in 1633 vervangen door een ophaalbrug. In 1845 kwam daar een draaibrug voor in de plaats en in 1880 een gietijzeren basculebrug met twee kleppen en een houten wegdek. Deze nu nog aanwezige brug werd gemaakt door de ijzergieterij 'De Prins van Oranje' te Den Haag en heeft een bijzondere constructie. De brug bestaat namelijk uit twee vaste delen aan de landzijde en in het midden uit twee gelijke delen, die onafhankelijk van elkaar bewogen kunnen worden. Op de twee punten waar de bewegende delen zijn verbonden met de vaste delen, steunt de brug op vijf gietijzeren Dorische zuilen. De brug bezit gedecoreerde hekwerken die zijn voorzien van kwart kamwielen. In 1975 zijn de bewegende delen van de brug verwijderd en is de brug vastgemaakt. De Uiterste brug is in 2000 aangewezen als Rijksmonument.

dirk crabethbrug

Eén van de meest interessante bruggen is het Rijksmonument de Dirk Crabethbrug. De brug maakt onderdeel uit van het complex 'Het Amsterdamsche Verlaat'. Dit complex bestaat uit een keersluis, de Dirk Crabethbrug en de Turfbrug alsmede de tussenliggende walmuren. De brug is vernoemd

naar Dirk Crabeth, omdat de brug ligt tegenover het huis waarin de glazenier heeft gewoond. De brug werd in 1867 gebouwd als een ongelijkarmige (halve) ijzeren draaibrug door de ijzergieterij 'De Prins van Oranje'. Samen met de Uiterste brug, heeft Gouda hiermee twee goede voorbeelden van negentiende-eeuwse ijzeren bruggen. De Dirk Crabethbrug is de laatste negentiende-eeuwse gietijzeren draaibrug in Gouda.

In 1993 is de brug geheel gerestaureerd. Het uitgangspunt bij de restauratie was dat alles zoveel mogelijk in zijn oorspronkelijke staat moest worden teruggebracht, inclusief constructieve samenstelling. Zo zijn de hoofdliggers door middel van klinknagels aan elkaar verbonden en de acht dwarsdragers zijn opnieuw gegoten. Tevens is het bewegingswerk zoveel mogelijk met originele onderdelen hersteld. Ook is ervoor gekozen om het dek in zijn oorspronkelijke staat terug te brengen, zodat een dubbel eikenhouten dek is aangebracht. De leuningen bestaan uit dubbele balusters, ornamenten en leuningregels. De ontbrekende balusters zijn opnieuw gegoten met behulp van houten mallen, waarvoor de originele balusters als voorbeeld gediend hebben.

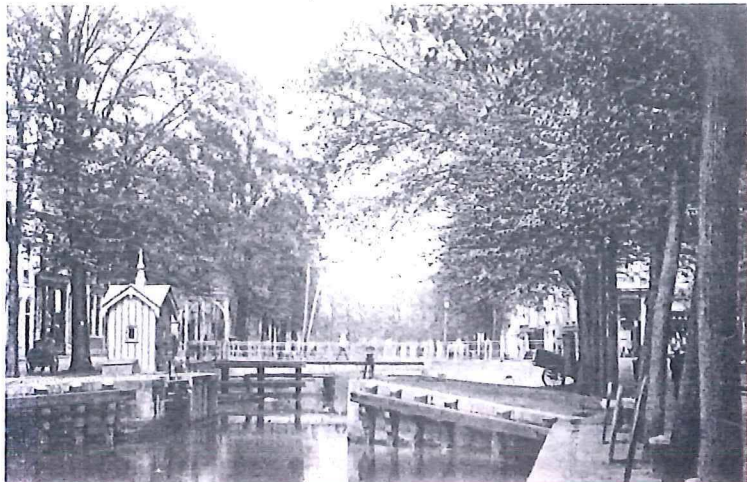
sluizen

In de Gouwe is ook een aantal bijzondere sluizen aanwezig. Iedereen weet wat een brug is, maar voor het begrip sluis ligt dit iets ingewikkelder. Een sluis is een waterbouwkundig werk, bedoeld om bijvoorbeeld scheepvaart of waterverplaatsing mogelijk te maken tussen twee wateren (rivier, kanaal en dergelijke) die tengevolge van verschil in waterhoogte (bijvoorbeeld door getijverschil) niet of niet permanent met elkaar in open verbinding kunnen staan. Er worden drie soorten sluizen onderscheiden:

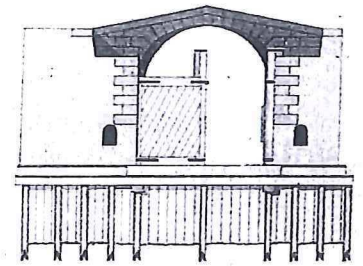
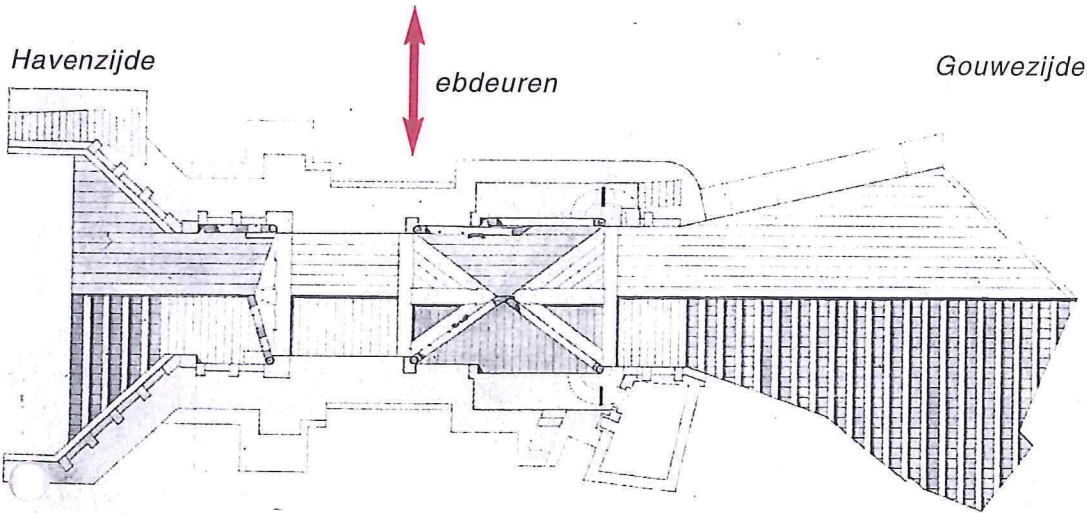
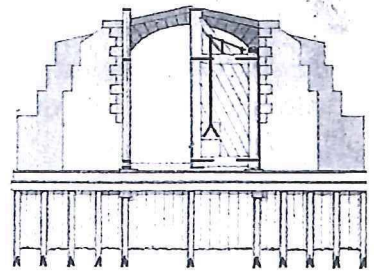
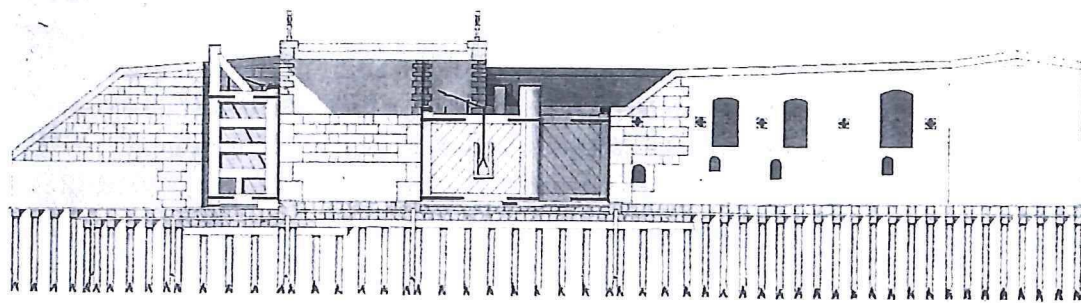
- keersluis: die met één afsluiter (een stel deuren, een schuif of schotbalken) water tegenhoudt;
- spuisluis: een in- en uitlaatsluis, die alleen water behoeft door te laten en eveneens is uitgerust met één afsluiter;
- schutsluis: die altijd is uitgerust met twee stel deuren, waartussen een schut- of sluiscolk ligt. Deze sluis is bedoeld om scheepvaart mogelijk te maken tussen twee in waterstand verschillende wateren.

Een verlaat is een schutsluis en dient dus voor het doorlaten van schepen. Alle drie soorten sluizen worden in Gouda aangetroffen. Bovendien heeft men in Gouda nog twee andere bijzondere sluizen, namelijk een waaiersluis (in de Hollandsche IJssel) en de volmolenduikersluizen (in de Veerstal en de Nieuwe Veerstal).

Sluizen waren van economisch belang voor Gouda. Sinds de middeleeuwen heeft Gouda als handelscentrum een regionale functie gehad voor het verhandelen van goederen, veemarkten, landbouwproducten en transport. Gouda lag op een van de

Oude ansichtkaart van de Gouwe kijkend richting Bolwerk. Op de achtergrond de Dirk Crabethbrug.

Tekening van de Donkere Sluis uit 1833 van J. Vernimmen. Boven: langsdoorsnede, onder: horizontale doorsnede (uit: Giebels 1988).

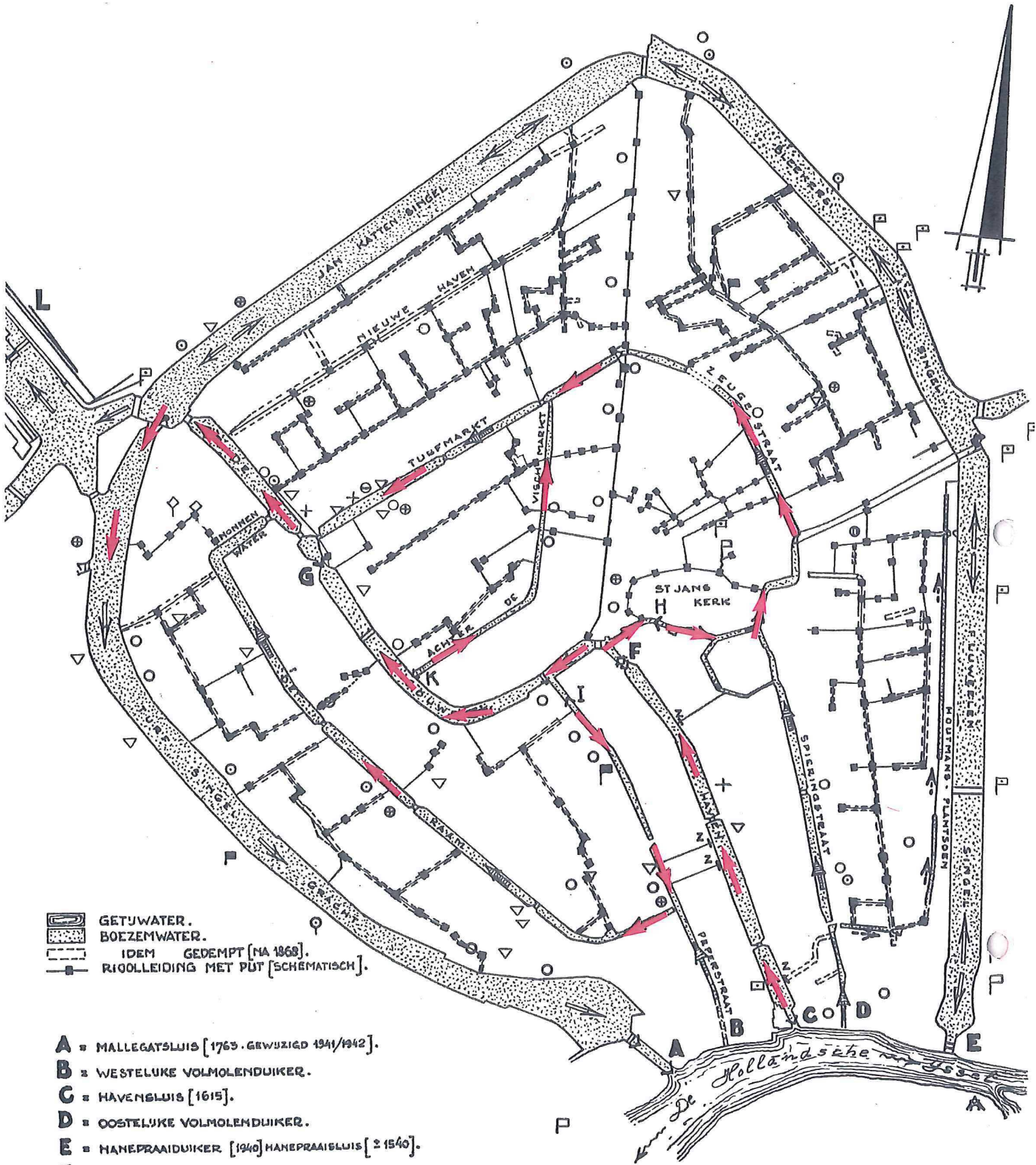
voornaamste knooppunten van het noorden (Amsterdam) naar het zuiden (Rotterdam). Alle schepen moesten via Gouda gesluisd worden om van de Gouwe in de Hollandsche IJssel te komen. Dit gaf voor Gouda een aantal bijzonder gunstige economische voordelen. Sinds de middeleeuwen zijn de rechten en plichten om alleen via Gouda te mogen varen zwaar bevochten geweest.

In de Gouwe en Haven was tot in het begin van de zeventiende eeuw sprake van getijdenwerking, omdat de Gouwe via de Hollandsche IJssel in open verbinding met de zee stond. Om het waterpeil in het achterliggende gebied te kunnen beheren, is in de Haven de Donkere Sluis gebouwd. Nadien zijn nog twee sluisen bijgebouwd, het Amsterdamsche Verlaat en de Havensluis. Na realisatie van de derde sluis, de Havensluis, kwam Gouda in het bezit van het langste sluisencomplex ter wereld. Het sluisencomplex strekt zich eigenlijk over de gehele binnenstad uit en is uniek in de waterstaatkundige geschiedenis van Nederland. Het drietal vormt met elkaar een bijzonder lange schutsluis met twee sluiscolken. De schutcolk van de Amsterdamsche Verlaat tot de Donkere Sluis is 380 m lang, die van de Haven 402 m. Zowel de doorvaartwijdte als de drempelhoogte, maakte de sluis weinig geschikt voor grote schepen. Alleen als men bij het schutten achtereenvolgens gebruik kon maken van beide colken, dus schutten met twee trappen, konden ook vrij diepgaande schepen over de drempel in de Donkere Sluis varen. Na 1585 kon ook door de Mallegatsluis worden gevaren, maar decennialang was dit alleen toegestaan voor oorlogsschepen (Tachtigjarige Oorlog).

donkere sluis

De Donkere Sluis, de oudste sluis van Gouda, ligt tussen de Hoornbrug en de Sint Jansbrug, achter de Dubbele Buurt, in de bocht van de Gouwe en de Haven. De geschiedenis ervan gaat terug tot in het grijze verleden, in elk geval tot in de dertiende eeuw. Waarmee de naam verband houdt, is niet duidelijk. Er is wel eens gedacht aan de mogelijkheid dat de sluis in het verleden een overkapping zou hebben gehad en daardoor donker was. Aanvankelijk was de Donkere Sluis een keersluis, wat betekende dat schepen er alleen konden in- en uitvaren als het water in de Gouwe en de Hollandsche IJssel even hoog stond. Omstreeks 1308 werd de keersluis op last van Jan van Beaumont omgebouwd tot een schutsluis door het aanbrengen van een tweede stel deuren. Doordat de Donkere Sluis als schutsluis en als spuisluis fungeerde, kreeg hij de bijzondere constructie van tegengesteld geplaatste sluisdeuren. Op de kaden van de gemetselde en met natuursteen beklede schutcolkwanden resteren de ijzeren handwielen. De sluisdeuren bevatten eveneens ijzeren handbediende draaimechanismen. Deze sluis was voorzien van twee paar naar de Haven (IJssel- of buitenzijde) gekeerde deuren en een stel naar de Gouwe kerende ebdeuren. De buitenste keerdeuren aan de Havenzijde (links) deden dienst als kering voor het in het algemeen ten opzichte van de Gouwe hoger staande water.

Het bijzondere aan de Donkere Sluis was dat zij tegen de waterdruk in kon worden geopend. De binnenste keerdeuren aan de Gouwezijde (rechts) waren zo aangebracht dat zij bij het sluiten ook de

■ GETUWATER.
 ■ BOEZEMWATER.
 - - - - - IDEM GEDEMPD [NA 1868].
 —■— RIJOLLEIDING MET PUT [SCHEMATISCH].

- A** ■ MALLEGATSLUIS [1763. GEWUZIGD 1941/1942].
- B** ■ WESTELUKE VOLMOLENDUIKER.
- C** ■ HAVENSLUIS [1615].
- D** ■ OOSTELUKE VOLMOLENDUIKER.
- E** ■ HANEPRAAIDUIKER [1940] HANEPRAAISLUIS [± 1540].
- F** ■ DONKERE SLUIS [1306].
- G** ■ SLUIS A.H. AMSTERD. VEER. [1436].
- H** ■ SLUISJE ACHTER DE ST.JANSKERK.
- I** ■ " " AAN DE PEPERSTRAAT.
- K** ■ " " ACHTER DE VISCHMARKT.
- L** ■ JR. DE KOCK VAN LEEUWENSLUIS [1940/1941].

■ LOOP 1/4 WATER TIJDENS SCHUREN M.D. HAVENSLUIS.
 ■ " " " " INLATEN " " VOLMOLENDUIKERS.
 ■ " " " " LOOZEN EN INLATEN M.D. HANEPRAAIDUIKER EN LOOZEN MALLEGATSLUIS

4 De route die het water bij het schuren volgde door de grachten en zijlen in de Goudse binnenstad (uit: Giebels 1988).

ebdeuren dichtdrukten. Op het tijdstip van de schuring werden de buitenste keerdeuren geopend en de schuiven in de ebdeuren (midden) gesloten. Het water tussen de ebdeuren en de binnenste keerdeuren werd daarna door het openen van de schuiven in de binnenste keerdeuren op het peil van de Gouwe gebracht, waardoor het water in de Haven tegen de ebdeuren kwam te drukken. Op een sein van de havenmeester werden de binnenste keerdeuren met enige hulp in de kassen gedrukt waarmee het water uit de Haven door de vanzelf opengaande ebdeuren met grote snelheid de Gouwe instroomde. De Donkere Sluis is tot op heden nog geheel intact maar niet meer in gebruik. Van dit sluistype komen er nog maar twee in Nederland voor. Maar de Donkere Sluis, met de tegenstrooms openende deuren is de enige nog werkende.

het amsterdamsche verlaat en de havensluis

Het Amsterdamsche Verlaat was een keersluis in de Gouwe bij het Amsterdamsche Veer. De sluis, die op oude stadsplattegronden eenvoudig wordt aangeduid als 't 'Verlaet', werd in 1436 gebouwd op kosten van een aantal Noord- en Zuid-Hollandse steden, waaronder Gouda. Hij maakte deel uit van het sluisencomplex van Haven en Gouwe. De sluis werd in 1954 buiten werking gesteld. In 1615 werd nabij het Tolhuis de Havensluis aangelegd, onder andere om het dichtslibben van de Haven tegen te gaan.

riolering

Eeuwenlang gooide men het afval op straat of in sloten en grachten. Pas halverwege de negentiende eeuw begon het besef te ontstaan dat een riolering en schoon drinkwater belangrijk waren. Zeker toen de steden steeds dichter bevolkt raakten, werd dit uit hygiënisch oogpunt noodzakelijk. Tot aan het begin van de zeventiende eeuw werden de grachten van Gouda ververst door natuurlijke lozingen op de Hollandsche IJssel. Dit verversen (het zogenaamde schuren) van de stadsgrachten, sloten en zijlen, was van enorm belang om een schone waterkwaliteit te krijgen. Na circa 1600 werd het lozen moeilijker omdat de IJssel steeds meer verlandde. Ook kwam het peil van de rivier zelden zo laag te staan dat er belangrijke en lang aanhoudende waterlozingen konden plaatshebben. Van een rioolstelsel was in Gouda nog geen sprake. Hiervoor werden de grachten, sloten en zijlen als open riool gebruikt. Maar deze sloten en zijlen werden ook gebruikt voor drinkwater en voor het bereiden van het eten. Door het ontbreken van een regelmatige vuilophaaldienst en de gewoonte om het vuil op straat te gooien verdween al het afval van slagerijen, looierijen, fecaliën en dergelijke in de grachten. Deze onhygiënische toestand had tot gevolg dat ziekte en epidemieën niet ongewoon waren. Eind negentiende eeuw werd er mede hierom een waterleidingnet in Gouda aangelegd. Zoals de grachten aan de voorzijde van de wonin-

gen zijn gesitueerd, liggen de zijlen aan de achterzijde van de woningen. In de loop der tijd zijn de meeste zijlen en slootjes in de binnenstad gedempt en verdwenen. Hier zijn nu de poorten en stegen te vinden. Op de plaats waar vroeger een zijl liep is meestal een rioolstelsel aangelegd. Soms is in een zijl een gietijzeren buis gelegd of is deze met metselwerk overkluisd. De stelsels staan onderling met elkaar in verbinding. In de stad is nog steeds een groot deel van het oude stelsel aanwezig en zelfs in gebruik. Via inlaatpunten kan het stelsel gespoeld worden. De inlaatpunten zijn onder andere in de Haven en Gouwe gesitueerd. Het rioolstelsel, maar met name de unieke manier van schuren hiervan is zeer bijzonder, daar geen andere Nederlandse stad een soortgelijk systeem heeft.

schuren

Naast de functie die de sluisen hadden voor het keren van het water en het schutten van de schepen bestond nog een tweede belangrijke functie: het verversen (schuren) van de stadsgrachten en zijlen. Het schuren laat een unieke kant zien van de Gouwe en Haven. Het sluisenstelsel is zo ontworpen dat het ook voor het schoonmaken van de grachten gebruikt kan worden. Hiertoe liet men op het moment dat het IJsselwater een hoge stand had bereikt, de Haven als een kom vollopen. Daarna werd via een systeem van schuiven het dubbele paar deuren van de Donkere Sluis tegen de waterdruk in snel geopend waarna het water met kracht de Gouwe instroomde. Het werd dan gestuit door de keersluis aan het Amsterdamsche Veer, en gedwongen om door de gracht langs de Achter de Vismarkt te stromen en eveneens door de gracht langs de Peperstraat. Dit water komt dan (via de Naaierstraat en de Turfmarkt en via de Raam en het Nonnenwater) ten noorden van de keersluis aan het Amsterdamsche Veer weer in de Gouwe terecht en stroomt vervolgens in de Gouwe buiten Gouda (de Nieuwe Vaart) of in de Turfsingel en kon (het vuil meenemende) dan door de Mallegatsluis weer wegvloeien in de Hollandsche IJssel, waar het inmiddels laag water is geworden. In verschillende zijgrachten zijn deuren aangebracht, zodat het water, naar verkiezing, langs verschillende wegen kan worden geleid. Tot in het begin van de jaren vijftig had de Donkere Sluis een belangrijke functie bij het verversen van het water in de stadsgrachten. In het grachtje ten zuiden van de Sint Janskerk ligt nog een stel keerdeuren, dat aan het 'schuren' herinnert.

zie voor meer informatie

- Giebels, L. (1988). Waterbeweging rond Gouda van ca. 1100 tot heden. geschiedenis van Rijnlands waterstaat tussen IJssel en Gouwe. Leiden: Hoogheemraadschap van Rijnland.
- Scheygrond, A. (1979). Goudsche straatnamen. Alphen aan den Rijn: Canaletto.
- Oosterhoff, J. (1999). Bruggen in Nederland 1800-1940. Beweegbare bruggen. Utrecht: Matrijs.

verven aan de raam

In het voorjaar van 1999 is aan de Raam archeologisch onderzoek verricht op de plaats van een voormalige lakenververij. Tijdens dit onderzoek zijn stookplaatsen, houten vaten, bakken en goten aangetroffen. Uit historisch onderzoek is gebleken dat de lakenververij in 1615 werd gekocht door Jan Gijsbertsz Sas, burgemeester van Gouda en lakenverver (zie Nieuwsbrief 17, oktober 1999).

uniek onderzoek

Verven gebeurde in de zeventiende eeuw voornamelijk met plantaardige kleurstoffen. Om informatie te verkrijgen over de grondstoffen die in de lakenververij zijn gebruikt, is daarom besloten om botanisch onderzoek te verrichten aan een aantal grondmonsters die tijdens de opgraving uit diverse grondsporen werden verzameld. Plantenresten die zich onder zuurstofarme omstandigheden in de grond bevinden, kunnen daar honderden jaren goed bewaard blijven. Met behulp van een microscoop kunnen ze door een specialist herkend worden. Voor onderdelen van planten die ten behoeve van het verven fijngemalen en gekookt zijn, is dit veel moeilijker. Om deze reden is besloten om aan een aantal opvallende, enigszins gekleurde stukjes materiaal ook chemisch onderzoek te laten verrichten. Het botanisch onderzoek is uitgevoerd door BIAX Consult (Zaandam) en het chemisch onderzoek door Instituut Collectie Nederland (Amsterdam). Een dergelijk gecombineerd botanisch-chemisch onderzoek naar verfplanten is nog niet eerder in Nederland uitgevoerd. Het onderzoek heeft interessante informatie opgeleverd over de in de ververij gebruikte kleurstoffen en verfprocessen.

rood, geel en blauw

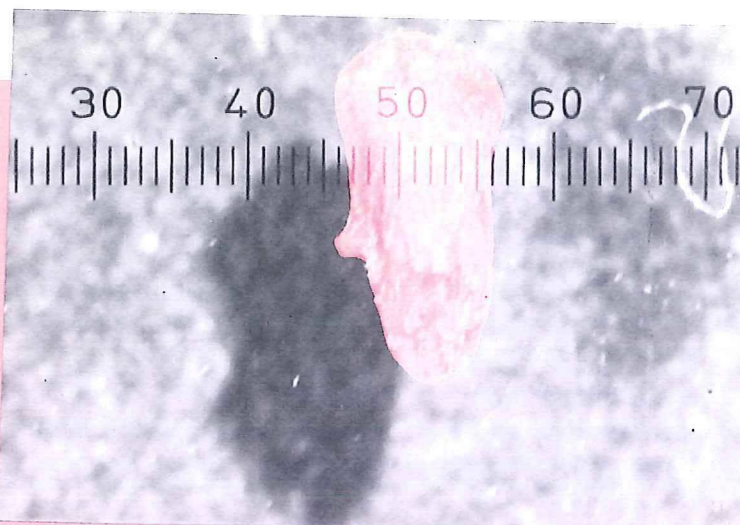
Kleine roodachtige stukjes hout bleken afkomstig te zijn van meekrap. Dit is een plant waarvan de wortel een rode kleurstof bevat. Deze kleurstof is vroeger veel gebruikt om rood te verven. Ook om zwart te verven was meekrap nodig. Hiervoor werd de eerst rood geverfde textiel met blauw nabehandeld. In aankoecksel dat in een grote houten bak werd aangetroffen, kon door het chemisch onderzoek ook het gebruik van sappanhout worden aangetoond. Dit hout is afkomstig uit het Verre Oosten en werd in de ververij gebruikt om rood te verven. Het hout werd daartoe in speciale verfmolens fijngemaakt en gemalen, waarna de kleurstof er in een waterige oplossing werd uitgehaald.

Van wouw zijn vele honderden zaden gevonden. Wouw is een plant waarvan het blad en de stengels een gele kleurstof leveren. Bij het verwerken van wouw, komen grote aantallen zaden vrij. Dit is de reden dat het gebruik van deze plant makkelijk door botanisch onderzoek kan worden aangetoond. Wouw was in het verleden een zeer belangrijke

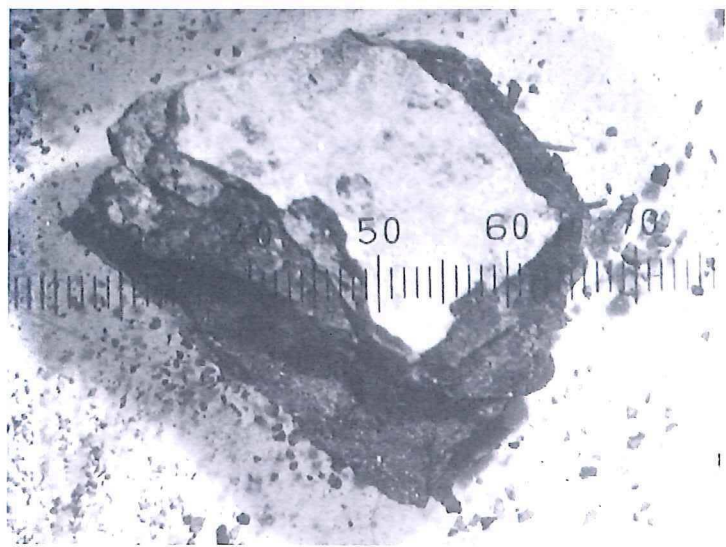

De opgraving aan de Raam in 1999. Duidelijk zichtbaar zijn de hoefijzervormige stookplaatsen waarop de verfketels werden verhit (foto: Archeologisch Depot Gouda).

verfplant. Hoewel er meerdere planten zijn die gele kleurstoffen leveren, werd wouw geroemd om zijn sterke lichtechtheid, die beter was dan bijvoorbeeld verfbrem of Perzische bessen. Desondanks heeft de verver aan de Raam ook met verfbrem gewerkt. Van deze plant is namelijk een aantal kleine stukjes blad gevonden. Verfbrem levert een veel minder helder gele kleur dan wouw. De groenachtige, gele kleur van verfbrem werd meestal gebruikt om textiel dat al blauw gekleurd was, groen te verven.

Kleine roodachtige stukjes hout bleken afkomstig te zijn van meekrap (vergroting 5x, foto: M.R. van Bommel, Instituut Collectie Nederland).

Een brokje met de blauwe kleurstof indigotine (vergroting 5x, foto: M.R. van Bommel, Instituut Collectie Nederland).

Ook met blauw werd op de Raam geverfd. Dit is gebleken uit de chemische analyse van een paar brokjes blauwachtig materiaal die in een ton werden aangetroffen. Van welke plant de blauwe kleurstof (indigotine) precies afkomstig is, kan niet worden gezegd. Het kan afkomstig zijn van de inlandse verplant wede of de tropische indigo. Als we afgaan op de hoeveelheid aangetroffen resten, lijken meekrap en wouw de meest toegepaste kleurstoffen te zijn geweest.

twee processen

In de lakenververij aan de Raam zijn twee fundamenteel verschillende verprocessen gebruikt. Sappanhout, meekrap en wouw zijn zogenaamde beitskleurstoffen. Dit zijn kleurstoffen die in water oplosbaar zijn, en waarbij beitsmiddelen (bijvoorbeeld aluin, verschraalde urine) nodig zijn om de kleurstoffen in de textielvezels te fixeren. Het blauwverven met wede en/of indigo vereist de toepassing van een geheel ander proces. De betreffende kleurstof is namelijk een zogenaamde kuip-

kleurstof die niet in water oplosbaar is. De stof moet eerst in een alkalisch bad (de 'kuip') worden omgezet in een in water oplosbaar vrijwel kleurloos pigment. De textiel die in een oplossing van dit product wordt behandeld, verkrijgt pas na droging aan de lucht de vereiste blauwe kleur. Het zwart verven (eerst rood dan blauw) vereist dus toepassing van twee fundamenteel verschillende processen na elkaar. Beide processen vereisen veel specialismatige kennis en het gebruik van veel warm en koud water. Tot voor kort ging men ervan uit dat beide processen door verschillende ververs werden toegepast. Het onderzoek aan de Raam heeft nu aangetoond dat dit niet altijd het geval was.

brandewijn

Behalve over de beroepsmatige activiteiten van de verver, zijn we door het botanisch onderzoek ook iets te weten gekomen over de voedingsgewoonten. Zo zijn er twee granen aangetoond: boekweit en gerst. Van de boekweit kan niet met zekerheid worden vastgesteld of die in de voeding een rol heeft gespeeld of dat de doppen als verpakkings- of absorptiemateriaal werden gebruikt. Uit de tussen het consumptieafval aangetroffen onkruiden zijn soorten gevonden die kenmerkend zijn voor roggeakkers. Dit betekent dat de vroegere bewoners waarschijnlijk ook rogge hebben gegeten. Daarnaast zijn veel soorten fruit en noten aangetroffen. Het gaat om druif, krent of rozijn, vlierbes, braam, hazelnoot, jeneverbes, kroosjespruim, kers, framboos, vijg, bes, aardbei, appel of peer, tamme kastanje en hennep. Ook kon een keukenkruid worden aangetoond, namelijk karwij. In een grote houten bak achter in het pand is een combinatie van grote hoeveelheden haver en jeneverbessen aangetroffen die mogelijk wijst op het stoken van brandewijn. Mogelijk heeft de verver die vanwege zijn overige werkzaamheden over de juiste infrastructuur beschikte, zich een keer laten verleiden tot het stoken van brandewijn in één van zijn ketels.

op zoek naar het smeedijzeren hekwerk van de bevrijdingsboom

In mei 1946 is in het plantsoen aan Klein Amerika een bevrijdingsboom geplant. In een optocht met schoolkinderen, het muziekkorps en de feestcommissie werd de boom vanaf het veemarktterrein via Markt, Kleiweg en Blekerssingel naar de Fluwelen-singel gebracht op een met twee paarden bespannen wagen met afhangende oranje linten, die werden vastgehouden door meisjes in het wit. De linde werd geplant onder leiding van burgemeester James, die in zijn toespraak aanhaalde dat wij aan

het opbouwen zijn en dat er eerst gewerkt en gespaard moet worden om Nederland weer tot een goed land te maken. Bij de boom werd een loden koker met oorkonde ingegraven. De oorkonde vermeldt onder andere dat de boom werd geplant als herinnering aan de bevrijding van ons land van het Duitse juk. De schoolkinderen werden op een stroopwafel getrakteerd. Het initiatief tot de boomplanting kwam van de Commissie voor Oranje- en openbare feesten en van de Centrale voor buurt-

verenigingen. De leerlingen van de Ambachts-school, gevestigd aan de Graaf Florisweg, maakten een smeedijzeren hekwerk rond de boom.

Deze gegevens zijn bijeengebracht door de heer J. van der Meer van de afdeling Wijkbeheer die het

smeedijzeren hek graag zou willen terugplaatsen. Hij is op zoek naar een foto van de destijds geplante boom, liefst met smeedijzeren hekwerk. Ook andere informatie over de boom of over het hek is welkom. Reacties graag naar: Dieneke de Jong, telefoon 0182-588540.

korte berichten

reorganisatie

Zoals u al heeft gemerkt heeft de totstandkoming van deze nieuwsbrief lang op zich laten wachten. Een en ander heeft te maken met de reorganisatie die bij de sector Stadswerken van de gemeente heeft plaatsgevonden alsmede met de verhuizing van diezelfde sector. Wij hopen echter dat de nieuwsbrief vanaf nu weer twee maal per jaar zal verschijnen.

Een tweede consequentie van de reorganisatie is dat besloten is om eerst een notitie Jongere Bouwkunst te schrijven en daarna aan de slag te gaan met de beleidsnota Cultuurhistorie. Via dit medium houden we u op de hoogte. In ieder geval actualiseert de monumentencommissie op dit moment de verouderde inventarisaties van de jongere bouwkunst. Het resultaat van die actie verwachten we eind 2001.

runderschedels uit de kadenbuurt

Bij rioleringswerkzaamheden in de Gregorius Coolstraat is in februari het afval gevonden van een leerlooier. In een kuil werden enkele honderden delen van runderschedels aangetroffen, die het afvalproduct vormen van leerbewerking. Inmiddels zijn 255 schedelfragmenten geteld: 95 met twee hoorns en 160 losse hoorns. Het totale aantal ligt boven de 300. Het oorspronkelijke aantal hoorns moet nog groter zijn geweest, omdat slechts een deel van de kuil door de rioolsleuf is aangesneden. Voor zover bekend, is dit tot nu toe de grootste vondst van runderhoorns in Nederland. De leerlooier kreeg de runderhuiden aangeleverd met een deel van de schedel met hoorns er nog aan en gooide deze delen als afval weg. De leerlooierij moet aan het verdwenen zuidelijk gedeelte van de Vierde kade hebben gelegen. De ligging buiten de binnenstad laat zich eenvoudig verklaren vanuit de stankoverlast van het looiproces. Aan de Vierde kade bevond zich in de tweede helft van de zestiende eeuw al bebouwing, zoals te zien is op een oude stadsplattegrond. Doordat bij de schedels

geen andere vondsten zijn aangetroffen, is nog niet bekend of ze ook uit deze periode dateren. Door nader onderzoek kan de ouderdom worden bepaald en kan bovendien informatie worden verkregen over de werkzaamheden van de leerlooier en over de veehouderij rond Gouda. Door het archeologisch onderzoek tijdens de rioolaanleg in de Kadenbuurt wordt een beeld gekregen van de geschiedenis van deze buurt, waar tot nu toe nog nauwelijks onderzoek is gedaan.

plaquette joodse begraafplaats

Op woensdag 16 mei 2001 is een plaquette onthuld op de gevel van het gebouw van het Centrum voor Jeugdzorg, Boelekade 19. De plaquette herinnert aan de Joodse begraafplaats die hier tot 1976 heeft gelegen (zie Nieuwsbrief 19, november 2000). De onthulling werd verricht door rabbijn Vorst van Joodse gemeente Rotterdam en wethouder Melaard.

Wethouder Melaard en rabbijn Vorst onthullen de plaquette (foto Pim Mul).

recent verschenen

Tot slot willen we u wijzen op enkele uitgaven over Gouda die onlangs zijn verschenen. Op 25 oktober werd De Geïllustreerde Beschrijving van Gouda gepresenteerd. Het is een wetenschappelijke uitgave waarin wordt ingegaan op de stedenbouwkundige en bouwkundige ontwikkelingen in onze stad.

Ter gelegenheid van de laatste Open Monumentendag is het boekje 'Gluren bij de Buren' verschenen. Hierin wordt ingegaan op de monumentale interieurs die Gouda nog rijk is. De Open Monumentendag stond eveneens in het teken van interieurs en was een groot succes waarbij tal van particuliere woonhuizen te bezichtigen waren. Het boekje is te bestellen bij: Dieneke de Jong, 0182-588540.

colofon

Deze nieuwsbrief is een uitgave van de gemeente Gouda en verschijnt tweemaal per jaar.

Redactie: Ruurd Kok en Bianca van den Berg. Teksten: Henk van Haaster (BIAX Consult, Zaandam), Bianca van den Berg, Eric Blom, Ruurd Kok en Jan van der Meer (allen gemeente Gouda). Foto's: Pim Mul, BIAX Consult, Zaandam en gemeente Gouda. Kaart: uit Waterbeweging rond Gouda van ca. 1100 tot heden. Lay-out en druk: afdeling Grafische Vormgeving, gemeente Gouda.